

Asia: VN/16835/2024

Lausuntopyyntö etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Miten katsotte etukäteismaksun vaikuttavan asianosaisten harkintaan asiansa saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi?

1. Johdanto

Olemme perehtyneet oikeusministeriön, valtiovarainministeriön ja ympäristöministeriön asettaman työryhmän valmisteluun, jossa selvitetään mahdollisuuksia puuttua aiheettomiin valituksiin sekä arvioidaan etukäteismaksun käyttöönottoa tuomioistuimissa. Lausuntomme perustuu tähän valmisteluun sekä aiempaan esiselvitykseen etukäteismaksusta (Oikeusministeriö 1/2025), joka sisältää vertailutietoja Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Viron oikeudenkäyntimaksuista sekä EU:n ja EIT:n ratkaisukäytännöstä.

2. Etukäteismaksun mahdolliset vaikutukset asianosaisten harkintaan

Etukäteismaksun käyttöönotto voisi vaikuttaa asianosaisten päätökseen saattaa asiansa tuomioistuimen ratkaistavaksi usealla tavalla:

Harkinnan lisääntyminen: Maksu saattaa kannustaa asianosaisia arvioimaan valituksen tai kanteen perusteltavuutta tarkemmin ennen sen jättämistä. Tämä voi vähentää ilmeisen aiheetonta oikeudenkäyntiä ja keventää tuomioistuinten työtaakkaa.

Taloudellinen kynnys: Maksu voi toimia käytännön kynnyskysymyksenä erityisesti pienituloisille henkilöille tai pienyrityksille. Tämä voi johtaa siihen, että jotkin oikeudellisesti perustellut, mutta kustannuksiltaan merkittävät asiat jäävät käsittelemättä.

Harkinnan laadun muutos: Maksun vaikutus harkintaan riippuu sen suuruudesta ja mahdollisista palautus- tai vapautusmekanismeista. Liian korkea maksu voi estää oikeuden saatavuuden, kun taas kohtuullinen maksu voi ohjata asianosaista selkeästi arvioimaan valituksen merkitystä.

Vähemmän aiheetonta valitustoimintaa: Kansainväliset kokemukset viittaavat siihen, että etukäteismaksu vähentää ilmeisen perusteettomia valituksia, mutta ei yleensä estä perusteltujen valitusten tekemistä, jos järjestelmä sisältää palautusmahdollisuuden onnistuneen haasteen jälkeen.

3. Huomiot etukäteismaksun käyttöönotosta Suomessa

Etukäteismaksuun siirtyminen edellyttää lainsäädäntömuutoksia. Tämä vaatii tarkkaa sääntelyä maksun koon, palautus- ja vapautusperusteiden sekä tuomioistuinten harkintavallan osalta.

On tärkeää huomioida perusoikeudellinen näkökulma, kuten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (EIT:n ja EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntö). Maksun ei tulisi muodostua kohtuuttomaksi esteeksi oikeuden käyttämiselle.

Vertailumaiden kokemukset osoittavat, että toimiva järjestelmä edellyttää selkeää ohjeistusta, poikkeus- ja vapautusmahdollisuuksia sekä säännöllistä seuranta- ja vaikutusten arvioimiseksi.

Onko teillä muuta lausuttavaa?

On suositeltavaa selvittää maksun vaikutus erityisesti pienituloisiin ja haavoittuviin ryhmiin, jotta oikeuden saatavuus säilyy tasapuolisena.

Työryhmän olisi hyvä arvioida mahdollisia vaihtoehtoisia keinoja vähentää aiheettomia valituksia, kuten asianharkinnan ohjausta, neuvontapalveluiden kehittämistä tai esikäsittelymenettelyjä.

Maksun käyttöönoton yhteydessä tulisi määritellä selkeät kriteerit sille, milloin maksu palautetaan ja milloin se jää pysyvästi suoritettavaksi, jotta oikeusturva ja ennakoitavuus toteutuvat.

Yhteenveto:

Etukäteismaksu voi lisätä asianosaisten harkintaa ja vähentää aiheettonta oikeudenkäyntiä, mutta sen käyttöönotossa on varmistettava, ettei se muodostu kohtuuttomaksi esteeksi oikeuden käyttämiselle. Selkeät sääntely- ja palautusperusteet sekä vaikutusten seuranta ovat keskeisiä onnistuneen järjestelmän kannalta.

Anh Tran
YDHV lakitiimi